

Asalto, o.p.s., Brožíkova 451, 500 12 Hradec Králové, IČ: 27 52 17 53, DIČ: CZ 27 52 17 53

Vyjádření k přístupnosti voleb pro osoby s intelektovým znevýhodněním

Sebeobhájci Hradec Králové

Asalto, o.p.s.

O nás

Jsme skupina sebeobhájců, která se pravidelně schází díky podpoře organizace Asalto, o.p.s., poskytující sociální služby a chráněná pracovní místa pro osoby s intelektovým znevýhodněním na úrovni lehké a střední mentální retardace a duševním onemocněním na území krajského města Hradce Králové.

Skupina sebeobhájců má za cíl sdílet své zkušenosti života s postižením a usilovat tak o zlepšení životních podmínek celé své komunity.

Tento text vznikl jako společné vyjádření sebeobhájců a jejich podporujících asistentů.

Současná situace

Osoby s intelektovým znevýhodněním v České republice často prochází soudním řízením, na jehož základě je jim omezen přístup k vybraným právním úkonům. Soud také může svěřit provedení určitých jednotlivých právních jednání třetí osobě, opatrovníkovi.¹ Český právní systém umožňuje vícero forem podpory, v praxi ale „omezení svéprávnosti“ a přidělení opatrovníka stále zůstává jedním z nejčastěji využívaných prostředků ochrany zranitelných osob.²

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., Zákon občanský zákoník

² Ombudsman. *Výzkum rozhodování soudu o podpurných opatřeních: nejčastěji volí omezení svéprávnosti*. Zveřejněno 19. listopadu 2020 [online]: <https://www.ochrance.cz/aktualne/vyzkum-rozhodovani-soudu-o-podpurnych-opatrenich-nejcastěji-voli-omezeni-svepravnosti/> [cit. 13.2.2025]

Právo volit a být volen je jedním z posuzovaných právních úkonů, v nichž může být opatrovaná osoba omezena. Omezení volebního práva přísluší pouze a jen soudu a je možné jen výslovně výrokem soudního rozhodnutí, které musí být uvedeno přímo v rozsudku.³

Z naší zkušenosti se zdá, že zatímco pasivní volební právo první jmenované bývá součástí omezujícího rozsudku téměř vždy, aktivní volební právo zůstává stále častěji zachované.

Navzdory této skutečnosti často narážíme na nejistotu našich uživatelů, zda mohou jít k volbám – a to i v případech, kdy se nakonec podaří zjistit, že v rozsudku není volební právo omezeno. Důvodem bývají buď chybné informace od opatrovníků (ti se někdy domnívají, že sama skutečnost omezení k právním úkonům automaticky znamená také omezení práva volit) nebo chybné vyškrtnutí jedince ze stálého seznamu voličů navzdory skutečnosti, že omezení aktivního volebního práva v jeho případě nebylo součástí rozsudku o omezení k právním úkonům. Příkladem může být zkušenost sebeobhájkyň A.T.: „*Když jsem chtěla jít k volbám, musela jsem mít papír, že můžu volit. Kdybych papír neměla, nepustili by mě.* A.T. svou situaci řešila tím, že k volbám šla i s kopií informací o rozsahu omezení a o zachování práva volit.“

V případě, že k omezení aktivního volebního práva na základě soudního rozsudku opravdu dochází, nejsou důvody pro tento krok u dané osoby vždy dostatečně jasně vysvětleny, popřípadě neodpovídají skutečnému zájmu osob o politické dění a jejich schopnosti aktivně se podílet na občanském životě:

Sebeobhájkyň I.N.: *Chtěla jsem jít k volbám, ale bylo mi řečeno, že jsem nesvéprávná a nemám ani nárok. Ale mám o to zájem. Koukám se večer i na zprávy a zájímám se co se kolem mě děje. K volbám bych chodit chtěla.*

Sebeobhájkyň L.N.: *Nerozumím tomu, proč by měli volit jen zdraví.*

Sebeobhájkyň A.T.: *Mamka mě nepouštěla volit. Měla moji občanku. Ani jsem nevěděla, jestli volební právo mám.*

Důležitým aspektem je oblast přístupnosti informací a možnosti jejich dohledávání za účelem rozumné a informované volby. Sebeobhájci zmiňují aktivní

³ Ministerstvo vnitra České republiky. *Omezení svéprávnosti ve výkonu volebního práva* [online]: <https://mv.gov.cz/volby/clanek/omezeni-svepravnosti-ve-vykonu-volebniho-prava.aspx> [cit. 13.2.2025]

Asalto, o.p.s., Brožíkova 451, 500 12 Hradec Králové, IČ: 27 52 17 53, DIČ: CZ 27 52 17 53

zájem o společenské dění, běžnou praxí uživatelů našich služeb je například sledování televizních zpráv.

Sebeobhájkyň A.S.: *Hodně se koukám na zprávy s bráchou. Brácha mi věci vysvětluje. Hodně mě teď zajímá Ukrajina a jestli je tam dost pomoci.*

Sebeobhájce J. H.: *Koukám na zprávy v novinách, na internet, ve volbách se snažím dobře vybírat. Měli jsme před volbami setkávání s politiky u nás v Bistru. Mohli jsme se jich na různé věci ptát. Mluvili o tom, co nabízí. Důležité je, aby to pak splnili.*

Praxe naší organizace – možná cesta přístupnosti

Samotný výkon volebního práva může u osob s intelektovým znevýhodněním vyvolávat stres a pocit nejistoty, což může být další překážkou ve skutečné realizaci volby. Volby působí velmi oficiálně, vyžadují několik poměrně složitých úkonů (rozpoznání zvoleného kandidáta a jeho zakroužkování, vstup do volební místnosti, předložení občanského průkazu, odchod za plentu, vložení lístku do obálky, vhození obálky do urny), hrozí, že osoba s intelektovým znevýhodněním se takové aktivity zalekne a k volbám raději vůbec nejde.

Také v případě, že je volba realizována, může dojít k jejímu zneplatnění či mylnému zvolení jiného kandidáta díky nesrozumitelnosti používaných volebních lístků.

V rámci snahy o zajištění lepší přístupnosti a jistoty našich uživatelů nabízíme v období voleb možnost tréninku. Většinou jeden až dva dny před volbami mohou uživatelé projít „inscenovanými volbami“, kdy si všechny výše zmíněné úkony nanečisto vyzkoušejí. Ve volební den jsou jim pak naši asistenti k dispozici jako doprovod a pomoc v případě potřeby – přečtení volebního lístku, doprovod do volební místnosti apod. Určení kandidáta či strany zůstává plně v rukou těch, kdo volí.

Sebeobhájce J.H.: *Máme školení v organizaci, jak správně volit a jak se chovat ve volební místnosti. Hodně mi to pomáhá. Volit pak zvládnou sám. Pracovníci nám ale neříkají koho volit. To si vybíráme sami.*

Návrh opatření

Zpřehlednění přístupu k omezení aktivního volebního práva. Rozhodování o omezení práva se nezdá být v současné době zcela jednotné. Často narážíme na omezení volebního práva i u osob s aktivním zájem o veřejné dění a při zajištění podpory také se schopností základního porozumění a rozhodování. Naopak u osob, které jsou na tom v tomto ohledu podstatně hůře někdy bývá volební právo zachováno.

Zajištění zachování jména těch, kteří nebyli soudem výslovně omezeni v aktivním volebním právu v seznamu voličů. Pokud není zajištěna podpora, či přímo intervence opatrovníka, může se v takovém případě stát, že dotyčný navzdory svému právu neodvolí.

Srozumitelné a přístupné volební prostředí. K úspěšné realizaci volebního práva u osob s intelektovým znevýhodněním je klíčové odstranění bariéry v podobě složitosti celého procesu a postupné zvyšování přístupnosti informací potřebných k rozumné a informované volbě.

Dobrou úpravou by byla **změna formy volebních lístků**. Text na standardizovaných volebních lístcích bývá psán velmi malým – a tedy špatně čitelným písmem. Zřejmě z důvodu úspory místa při velkém počtu kandidátů a stran. V případě osob s poruchou orientace a zhoršenou schopností čtení tak může snadno dojít k záměně požadované volby. V případě udělování preferenčních hlasů (český právní systém umožňuje kromě volby jednotlivých stran také zvýhodnění konkrétních kandidátů) nejsou na lístku žádné jasně vymezené kolonky kde je možné zvoleného kandidáta označit. Očekává se, že označení proběhne formou zakroužkování čísla u kandidáta. Kromě skutečnosti, že absence konkrétní kolonky k určení kandidáta může být pro voliče matoucí, je číslo u kandidátky opět velice malé a může být komplikované se svým kroužkem strefit.

Vhodnou úpravou by tedy bylo zvětšení písma a mezer mezi jednotlivými řádky a přidání čtvercové kolonky k možnosti zaškrtnutí preferenčního hlasu formou křížku podobně jako u jiných právních dokumentů.

Na lístku je někdy také těžké dohledat jméno preferovaného kandidáta, které je schované mezi četnými tituly. Pomohlo by sjednocení jmen kandidátů do podoby: PŘÍJÍMENÍ JMÉNO, všechny tituly (tedy např. NOVÁK JAN, Doc., Mgr., Phd.)

Další, nadstavbovou formou dopomoci může být zajištění kvalifikovaného doprovodu – bez ambic k ovlivňování samotné volby či předvolebního tréninku.

Asalto, o.p.s., Brožíkova 451, 500 12 Hradec Králové, IČ: 27 52 17 53, DIČ: CZ 27 52 17 53

Složitějším a dlouhodobějším tématem pak je podpora srozumitelné komunikace na úrovni úřadů, politických stran a médií.